

**Rapport til Center for
Selvmordsforskning**

**Vedrørende undervisningsforløb på
Sygeplejeskolen i Viborg Amt**

Mona Klit og Heidi Christensen

Efterår 2003

Anerkendelse:

Dette projekt er opstået på baggrund af et inspirerende seminar om selvmordsforskning i Nyborg marts 2002.

Især tak til Inge Jacobsen for at have guidet os i dette projekt.

Mona Klit og Heidi Christensen

Denne rapport indeholder:

- 1. Baggrund**
 - 2. Formål**
 - 2.1. Mål**
 - 3. Rammer**
 - 3.1. Metode i dette projekt**
 - 3.2. Pædagogiske overvejelser**
 - 3.3. Gennemførelse af undervisningen**
 - 3.4. Litteraturliste**
 - 4. Erfaringsopsamling**
 - 5. Plan for implementering**
 - 6. Evaluering**
- Bilag 1: Case**

1. Baggrund:

I henhold til Regeringens Folkesundhedsprogram 1999 til 2008, mål 17 - uddannelses- og forslag til handlingsplan til forebyggelse af selvmordsforsøg og selvmord i Danmark (Sundhedsstyrelsen, August 1998) anbefales udarbejdelse af moduler for en obligatorisk undervisning på grunduddannelser. I den forbindelse deltog vi i et seminar om undervisning i selvmordsforebyggelse den 4. og 5. marts 2002 i Nyborg.

På dette tidspunkt var vi i gang med at udarbejde studieordning til 2001-uddannelsen. Vi er undervisere på 5. studieenhed, som omhandler sygepleje som tværfaglig, tværkulturel og samfundsmæssig praksis. Sygepleje som tværfaglig, tværkulturel praksis beskæftiger sig med miljømæssige problemstillinger, med folkesundhed og med sygeplejens tværfaglige, tværkulturelle og samfundsmæssige praksis belyst i et lokalt, nationalt og internationalt perspektiv.

Desuden er vi også undervisere for studerende, som følger 1995-studieordningen.

I 5. studieenhed (2001-uddannelsen) er der fokus på forebyggende og sundhedsfremmende perspektiver, hvori Regeringens handlingsplan er en væsentlig del af undervisningen. På baggrund af et stigende antal forsøg på selvmord i Danmark er forebyggelse af selvmordsforsøg og selvmord i Danmark inddraget i undervisningen. Med dette formål deltog vi i forsøgs- og udviklingsarbejde i selvmordsforebyggende undervisning på grunduddannelsen til sygeplejerske.

Tidligere var der ikke lagt fokus på selvmord i grunduddannelsen, men nu får forebyggelse af selvmord et nyt perspektiv, nemlig som et element i folkesundhed. Dette skift betyder at selvmord belyses i et sociologisk perspektiv.

Andre overvejelser var, at sygeplejestuderende i grunduddannelsen har mødt patienter indlagt på såvel medicinske afdelinger som på skadestuerne, som har forsøgt selvmord. De studerende har udtrykt manglende kompetencer til at møde disse patienter, det vil sige forståelse af selvmordsadfærd og motiver, psykologiske karakteristika ved selvmordsforsøg. Desuden er de studerende meget optaget af, at der i disse afdelinger ikke findes handlingsplaner for netop gruppen der forsøger selvmord. De studerende oplever, at patienter, der har forsøgt selvmord, er en overset gruppe. Dette kan resultere i, at disse patienter kan føle sig ensomme og udstødte, hvilket kan føre til selvdestruktive handlinger fremover. Udover dette har de studerende udtrykt undren ved den manglende forståelse, fordomme og holdninger hos personalet på praktikstederne. Dette gælder både sygeplejersker, social- og sundhedsassistenter samt læger.

I 2001 blev sygeplejerskeuddannelsen ændret til en professionsbachelor uddannelse (Bekendtgørelse om Uddannelsen Til Professionsbachelor nr. 113 af 19/2 2001), hvor der i §2 kap. 1 står: at den studerende skal erhverve sig et grundlag for at fungere selvstændigt indenfor professionsområder. Desuden står der i Forslag til De Sygeplejeetiske Retningslinier udarbejdet af Det Sygeplejeetiske Råd i 2003 punkt 2.2 at "Sygeplejersken skal i sit arbejde erkende og vedkende sig det etiske faglige og personlige ansvar for egne vurderinger og handlinger." 2.6 "Sygeplejersken skal i sit samarbejde med alle faggrupper udvise respekt. I tilfælde af interessekonflikt skal hensynet til patienten prioriteres." Dette peger på, at de studerende skal udvikle såvel faglige som personlige kompetencer til at møde selvmordstruede patienter. I dette projekt ser vi muligheden for at formidle viden om forebyggelse af selvmord og imødegå tabuiseringen ved pædagogisk at tilrettelægge forløb for de studerende, som nødvendiggør holdningsdiskussioner om selvmord, selvmordsadfærd

og betydning af venner og pårørendes rolle i forhold til den selvmordstruede person. Desuden har vi lagt vægt på, at de studerende kan involvere sig i selvmordsproblematikker og hvordan det er muligt for de studerende at tale om selvmord på en både faglig og menneskelig måde.

2. Formål:

Formål for dette projekt er at udvikle og implementere undervisning i forebyggelse af selvmordsforsøg og selvmord i Danmark på grunduddannelsen til sygeplejerske såvel i 1995-uddannelsen som i 2001-uddannelsen.

2.1. Mål:

- Sygepleje som tværfaglig, tværkulturel og samfundsmæssig praksis har fokus på folkesundhed som indrager forebyggende og sundhedsfremmende begreber, hvorfor forebyggelse af selvmord er implementeret som en integreret del af undervisningen på 5. studieenhed, fordi dette tænkes som inspiration til opgaveskrivning såvel i slutningen af 5. studieenhed som i professionsbachelorprojektet i 8. studieenhed.
- Diskussion vedrørende epidemiologi i forhold til selvmord og selvmordsforsøg.
- Opnå bevidsthed om egne og andres holdninger i forbindelse med selvmord og selvmordsforsøg for at opnå en forståelse for holdningers betydning i forebyggelsen af selvmord og selvmordsforsøg.
- Opnå bevidsthed om risikofaktorer og deres betydning i forbindelse med forebyggelse af selvmord.
- Opnå bevidsthed om adaptive responses: self-enhancement, growth promoting, risk behaviour.
- Opnå bevidsthed om maladaptive behaviour og selvdestruktiv adfærd.
- At den studerende opnår kompetence i at analysere og diskutere prædisponerede faktorer og vurdere hvilke stressorer der får betydning for selvbeskyttende adfærd.
- At den studerende kan beskrive mestringsstrategier i relation til selvmordsadfærd.
- At den studerende bliver bevidst om at inddrage etiske retningslinier og kommunikationsfærdigheder vedrørende selvmordsforsøg og sorgarbejde med de pårørende.
- Opnå kendskab til tværfaglige samarbejdspartneres kompetenceområder i forhold til selvmordsforebyggelse.
- At den studerende bliver klar over aftalers betydning i forbindelse med den selvmordstruede patient.

3. Rammer:

3.1. Metode i dette projekt:

Eftersom vi er ansat i den samme institution, Sygeplejeskolen i Viborg Amt, men på hver vores afdeling, har vi haft mulighed for at planlægge og forberede undervisningen sammen. Diskussion af relevant litteratur og udvælgelse af litteratur til litteraturliste i 5. studieenhed er udført i samarbejde.

Indkøb af nye bøger og film til de to biblioteker til udvikling af selvmordsforebyggelse i undervisningen.

Tilrettelæggelse af undervisningsforløb, herunder indhold i undervisningslektioner.

Udarbejdelse af undervisningsmateriale, herunder case/opgave/diskussioner.

I forbindelse med udarbejdelse af case har vi valgt en case om en dreng på 14 år, der begår selvmord. Det er bevidst valgt fra vores side, at det ikke er en case med en pige, der begår selvmord, idet de fleste sygeplejestuderende er kvinder. Valget af en dreng minimerer dermed muligheden for at de identificerer sig med personen i casen.

Afvikling af undervisningslektioner, oplæg til opgave, vejledning til opgaveskrivning og fremlæggelse i plenum er foregået i Thisted med Mona som ansvarlig underviser og i Viborg med Heidi som ansvarlig underviser.

Afrapportering er skrevet i fællesskab.

I Thisted-afdelingen er holdene på ca. 20 studerende mens holdene i Viborg-afdelingen har været opdelt i 2 grupper, hver gruppe består af 16 studerende.

Viborg-afdelingen:

2001-uddannelsen - Gruppe 1

Tider	Tirsdag	Onsdag – gruppe 1	Fredag
08.30 – 09.15 09.15 – 10.00	Durkheims arbejde om selvmord, selvmordstyper Sociologi Fælles undervisning til gruppe 1 og 2	Familiesundhed – definitioner (Faktaserien) Selv-destruktiv adfærd, epidemiologi, risikofaktorer Omsorgssvigt Adaptive-maladaptive responses	Fremlæggelse og diskussion/vurdering på baggrund af opgave Ideer til forebyggelse/ beskyttende adfærd/ mestringsstrategier/ tværfagligt samarb. De-briefing
Eftermiddag		Vejledningstimer Film: ”Det tavse råb” Diskussion i grupper Holdninger/kommunikation/etik Oplæg til opgave – se bilag	

Gruppe 2

Tider	Tirsdag	Onsdag – gruppe 1	Fredag
08.30 – 09.15	Durkheims arbejde om selvmord, selvmordstyper Sociologi Fælles undervisning til gruppe 1 og 2	Familiesundhed – definitioner (Faktaserien) Selv-destruktiv adfærd, epidemiologi, risikofaktorer Omsorgssvigt Adaptive-maladaptive responses	Fremlæggelse og diskussion/vurdering på baggrund af opgave Ideer til forebyggelse/beskyttende adfærd/mestringsstrategier/tværfagligt samarbejde. De-briefing
09.15 – 10.00			
Eftermiddag		Vejledningstimer Film: "Det tavse råb" Diskussion i grupper Holdninger/kommunikation/etik Oplæg til opgave – se bilag	

1995-uddannelsen

Tider	Tirsdag	Onsdag	Fredag
08.30 – 09.15	Vejledning i grupper Kommunikation: Den vanskelige samtale Sorgarbejde – med fokus på holdninger og tværfaglige kompetencer	Vejledning i grupper Kommunikation: Den vanskelige samtale Sorgarbejde – med fokus på holdninger og tværfaglige kompetencer	Vejledning i grupper Kommunikation: Den vanskelige samtale Sorgarbejde – med fokus på holdninger og tværfaglige kompetencer
09.15 – 10.00			
Eftermiddag			

Thisted-afdelingen:2001-uddannelsen

Tider	Mandag	Onsdag – gruppe 1	Fredag
08.15 – 09.00	Sociologi: Durkheims arbejde om selvmord, opdeling af selvmord	Familiesundhed – definitioner på selvmord (Fakta- serien) Selv-destruktiv adfærd, epidemiologi, risikofaktorer, udslagsgivende faktorer og omsorgssvigt	Oplæg fra underviser: De professionelles rolle i forbindelse med forebyggelse af selvmord i Danmark
09.10 – 09.55			
Eftermiddag		Vejledningstimer Film: ”Det tavse råb” Diskussion i grupper Holdninger/kommu- nikation/etik Oplæg til opgave – se bilag	Fremlæggelse i plenum, gruppevis – diskussion på baggrund af opgave Ideer til forebyggelse/ beskyttende adfærd/ mestringsstrategier/ tværfagligt samarb. De-briefing

1995-uddannelsen

Tider	Mandag	Onsdag – gruppe 1	Fredag
08.15 – 09.00			Sociologi: Durkheims arbejde om selvmord, opdeling af selvmord. De professionelles rolle i forbindelse med forebyggelse af selvmord i Danmark. Nationale mål og strategier (Regeringen 2002 ”Sund hele livet”)
09.10 – 09.55			
Eftermiddag	Temaeftermiddag for alle studerende og	Tilbud Vejledningstimer:	Temaeftermiddag for alle studerende i

	praktiksamarbejdsparter nere i Thisted-afdelingen: ”Forebyggelse af selvmord” udvikling i en skadestue ved sygeplejerske Viola Pedersen, Skadestuen på Horsens Sygehus	Film: ”Det tavse råb” Diskussion	Thisted-afdelingen: ”At være efterladt efter et selvmord” af John Gissel, Ry
--	--	-------------------------------------	---

3.2. Pædagogiske overvejelser:

For 2001-uddannelsens vedkommende har den skitserede undervisning været planlagt og afviklet over 2 uger. Begrundelserne for denne planlægning er at give de studerende den teoretiske undervisning med fokus på sundhedsfremme og forebyggelsesbegreber, som inddrager såvel de kognitive som de affektive aspekter, således de studerende opnår en bevidsthed om selvmord og selvmordsforsøg samt egne holdninger før de i 5. studieenhed har deres kliniske periode.

5. studieenhed har 4 ugers teoretisk undervisning efterfulgt af 10 ugers klinisk undervisning i primær sundhedstjeneste, hvor de studerende er 2 uger i sundhedsplejen med fokus på børn/familier og 8 uger i hjemmeplejen med fokus på voksne/ældre klienter.

Med henblik på at den studerende opnår et grundlag for at fungere selvstændigt og blive i stand til at erkende og vedkende sig det faglige og personlige ansvar for egne vurderinger og handlinger har vi valgt at udbyde en obligatorisk opgave i forbindelse med de 6 lektioner, som er i forløbet. Denne opgave har fokus på epidemiologi, forebyggelse og tværfaglig indsats indenfor selvmordsforebyggelsesområdet. Der ydes vejledning til udarbejdelse af denne opgave, især i forhold til udvælgelse af litteratur og undersøgelser på national plan.

Vore pædagogiske overvejelser i forbindelse med at der i oplægget til opgaven står, at alle i gruppen skal have en aktiv rolle i forbindelse med fremlæggelsen af denne opgave er at bevidstgøre den enkelte studerende om at have fokus på egen viden og holdninger i forbindelse med omsorg og første kontakt til det selvmordstruede menneske. Ved at være aktiv i en fremlæggelse med spørgsmål til diskussion i plenum, mener vi, at det kræver den studerende ”kommer i spil” med selvmordsproblematikken på en udviklende måde.

For 1995-uddannelsens vedkommende er de pædagogiske overvejelser følgende: Eftersom vi er to undervisere der er blevet inspireret af de to dages seminar i Nyborg, sammenholdt med den øgede hyppighed i selvmordsforsøg i Danmark og det faktum at vi begge har undervisningstimer i forvejen på 6. semester valgte vi at inddrage udvalgte begreber relateret til selvmordsforebyggelse. På Viborg-afdelingen var der fokus på krise og sorgarbejde i den vanskelige samtale under faget kommunikation, mens der i Thisted-afdelingen var fokus på den professionelle rolle i forebyggelsen af selvmord. Filmen ”Det tavse råb” findes nu på begge biblioteker. Vi har også anbefalet de studerende at se denne og være med i diskussioner efterfølgende.

3.3. Gennemførelse af undervisningen:

Lektion 1, 2:

Omhandler Durkheims arbejde om selvmord (Le Suicide 1897).

Disse lektioner er placeret under sociologi. I den 1. og 2. lektion startede vi med en introduktion til det samlede forløb. Herefter fortsatte vi med et læreroplæg om Durkheims arbejde om selvmord med udgangspunkt i tekster fra

Sociologi - en grundbog til et fag. Hans Reitzels Forlag 1992 .

Klassisk og moderne samfundsteori. Hans Reitzels forlag 1998.

Ved at placere disse lektioner i sociologi undervisningen har vi givet fokus på selvmord som en følge af samfundsudviklingen, det moderne samfund og som følge heraf individualiseringen. Individualisering kan ofte medføre at det enkelte menneske skal træffe valg igen og igen og kan komme til at tænke "kan jeg nu stole på mig selv". Det moderne samfund giver mennesker mange valgmuligheder, og det hele tiden at skulle tage stilling dertil kan medføre usikkerhed og ensomhed hos det enkelte menneske. Samfundet har udviklet sig fra en fællesskabs kultur til en individuel tankegang.

Lektion 3, 4:

Disse lektioner er placeret under familie-sundhed og omhandler:

- Selvdestruktiv adfærd – teenagere.
- Omsorgssvigt, incest, vold i familien med fokus på børn/teenagere/voksne/ældre.
- Film: "Det tavse råb".
- Case om selvmord/opgave - se bilag 1.
- Vejledning ved underviser til udarbejdelse af opgave.

I 3. og 4. lektion fortsatte vi med oplæg ved underviser. Herefter så vi filmen "Det tavse råb". Umiddelbart efter filmen var der brug for en pause, og derefter fik de studerende mulighed for at kommentere og udtrykke deres meninger og tanker i forbindelse med at have set filmen (de-briefing).

Desuden lagde vi som undervisere op til at få en faglig vinkel på forebyggelse af selvmord og en bevidsthed om egne og samfundets holdninger til selvmord.

Debriefing session - med fokus på følelser før lektionen slutter.

Oplæg til case om selvmord. Casen tager udgangspunkt i fortællingen Tonni, som handler om en dreng, der i en alder af 14 år begår selvmord. Selvmordet foregik i hjemmet på værelset og fortællingen er skrevet af hans mor. Madsen, B. & Olesen, P., Kristiansen, J. (Red). *Mit barn døde*. s. 114 - 127. Kroghs forlag (2001).

Der ydes vejledning af underviseren til udarbejdelse af denne opgave, som foregår gruppevis. I forbindelse med vejledningen får de studerende mulighed for støtte til deres refleksioner, idet vi som undervisere er bevidste om, at det rører ved deres holdninger og sensitivitet til dette emne.

I 5. studieenhed er fokus lagt på grupper, derfor er disse lektioner placeret i kurset om familien, hvor vi lægger vægt på betydningen af netværket og mangel på samme. Sårbarhedsskabende træk, omsorgssvigt, mobning og risikofaktorer belyses i forbindelse med identitetsudvikling og etablering af relationer til at opnå en sund udvikling af mennesket.

Filmen "Det tavse råb" introducerede vi begge således:

Filmen *I nu skal se* er en historie om en pige, som er selvmordstruet. Historien bliver suppleret med vejledning og information af sygeplejerske Viola Pedersen og cand.psych. Ida Koch. Formålet er at vise konkrete erfaringer vedrørende intervention i et forløb med en selvmordstruet pige. De fire områder, der lægges vægt på er problemidentifikation, intervention, handlemuligheder og forebyggelse, hvilket inddrager en problemløsningsmodel, som ligner sygeplejeprocessen, som I er introduceret til tidligere i denne uddannelse.

Lektion 5, 6:

Fremlæggelse og diskussion i plenum på baggrund af opgave.

Oplæg ved underviser, som omhandler årsager til selvmord, holdninger og den professionelle rolle. I lektion 5 og 6 fremlagde de studerende deres refleksioner på baggrund af casen i plenum. Deres refleksioner blev underbygget med relevant litteratur såvel obligatorisk, supplerende som selvvalgt litteratur. Udover en fremlæggelses-del havde de studerende også planlagt nogle spørgsmål, som blev anvendt i diskussioner på klassen. Dette ledte til overvejelser vedrørende årsager til selvmord, holdninger til selvmord. For eksempel selvmord er ikke nødvendigvis gennemtænkt/planlagt, men kan være resultatet af en pludselig indskydelse.

De studerende var selv opmærksomme på en udsendelse, der hed "Efter selvmordet" sendt d. 6.9.2003 på DR1, hvor tre efterladte fortæller om skyldfølelse, tavshed og om følelser og tanker op til datoen hvor selvmordet fandt sted "nå, nu er vi her igen, hvordan har vi det med datoen?"

I fremlæggelsen trak få studerende deres egne oplevelser frem fra tidligere forløb f.eks. en skolekammerat der begik selvmord.

Filmen "Det tavse råb" gav anledning til, at de studerende blev meget opmærksomme på vigtigheden af at "Har du en mistanke om at et menneske er selvmordstruet.....da spørg!" De studerende gav spontan udtryk for, at de ved at arbejde mere dybt med selvmordsproblematikken er meget mere klar til at tale med selvmordstruede end de var før denne undervisning.

I disse lektioner er der fokus på epidemiologien, sundhedsfremme, forebyggelse og egne og andre holdninger (det tværfaglige samarbejde). Desuden er der fokus på netværk og de pårørendes sorg og hvad det vil sige at være efterladt.

3.4. Litteraturliste:

Litteraturliste + bøger købt til undervisning i emnet selvmord:

Andersen, H. & Kaspersen, L. B. Red. (2000) *Klassisk og moderne samfundsteori*. Hans Reitzels forlag, side 69 - 87 (Durkheim)

Gert, A. & Kamper-Jørgensen (2003). *Forebyggende sundhedsarbejde*. Munksgaard. København.

Anneberg, I. (2002) *Sorgen ved Selvmord. En Bog til de efterladte*. Høst & Søn. København

Bille-Brahe, U. (1997). *Selvmod - blandt børn*. Center for Selvmordsforskning. Ikke købt

Center for Selvmordsforskning (1999) *Selvmodsfærd blandt børn og unge - et kompendium*. Center for Selvmordsforskning Forlag. Odense.

Fleischer, E. (2000) *Den Talende Tavshed*. Odense Universitetsforlag.

Fleischer, E. Red. (1994). *Elementer til et tværvideenskabeligt suicidalforsknings-paradigme*. Odense Universitetsforlag.

Madsen, B. H., Nordentoft, M., Zøllner, L. (2003). *Når selvmordet truer - livet til debat*. Munksgaard. Danmark

Madsen, B. Kristiansen, J.Z & Olesen, P. Red. (2001). *Mit barn døde*. Kroghs Forlag, side 114 - 127.

Plate, Chirstin (2000). *Sociale netværk*. Munksgaard.

Schiødt, H. Red. (1998). *Synspunkter på selvmord - en debatbog*. Center for Selvmordsforskning

Stuart, G. & Larain, M. (2001). *Principles and Practice of Psychiatric Nursing*. Mosby inc. St. Louis. Pp. 381 - 400 - ikke købt

Whitehead, Sumida and Miller. *Suicide assessment For Children and Youth*. University of Hawaii - School of Nursing - ikke købt

Faktahæfter:

Unge selvmordsforsøg og selvmordstanker. Nr. 2/2002. Center for Selvmordsforskning.

Fra tabu til myte. Fakta om selvmordsadfærd. Nr. 37/2002. Center for Selvmordsforskning.

Definitioner på selvmord og selvmordsforsøg. 2002. Center for Selvmordsforskning.

Ældre menneskers selvmord. 2002. Center for Selvmordsforskning.

Videobånd: *Det Tavse Råb*. Det Danske Filminstitut.

4. Erfaringsopsamling:

Som undervisere har vi i vores planlægning lagt vægt på at de studerende skulle være aktiv deltagende hvorved vi vil fremme deres engagement i forhold til forebyggelse af selvmord. Det har vist sig, at de studerende har været meget aktive i diskussioner, som de selv har været med til at skabe via deres fremlæggelser i plenum. Diskussionernes indhold har været :

- Egne tanker og berøring med selvmordsproblematikken
- Etiske overvejelser i forbindelse med selvmord/selvmordsforsøg
- Holdninger og forståelse for selvdestruktiv adfærd
- Årsag til selvmord/statistikker/befolkningsgrupper/alder/køn/sociale grupper
- Den professionelle rolle i forebyggelse af selvmord i Danmark tværfagligt/tværasektorielt

Filmen "Det tavse råb" har været en god baggrund og igangsætter for diskussionerne, også fordi de studerende kunne identificere sig med den unge kvinde. De studerende var meget

optaget af læreren, som ikke ville slippe eleven, men sørge for at hun kom i det regi, hvor hun kunne få hjælp.

Faktahæfterne, som er nævnt i litteraturlisten, har været særdeles gode. Desuden har vi fået opbygget et fint samarbejde med vore bibliotekarer på de to afdelinger, sådan at de er opmærksomme på nye udgivelser indenfor området selvmordsforebyggelse og –forskning.

Vi har ikke haft undervisere udefra til disse 6 lektioner, hvilket kunne have været en igangsætter for diskussioner.

På Thisted-afdelingen har der været to temaeftermiddage, hvilket har været godt. På grund af curriculum udvikling og mange nye forberedelsesopgaver for os to undervisere har vi ikke tidsmæssigt kunnet afsætte tid til drøftelser og inddragelse af vore kolleger i denne proces. Dette betyder, at undervisningen og implementeringen af selvmordsforebyggende undervisning i grunduddannelsen suverænt er afhængig af os. Dette har udelukket andre undervisere, som også kunne have været interesseret i at inddrage dele i deres undervisning. På baggrund af dette projekt har vi nu en del virkelig god litteratur på begge biblioteker samt en øget bevidsthed om de muligheder vi har for at følge udviklingen indenfor forebyggelse af selvmord. Desuden er der sket det i Thisted-afdelingen, at vejledning af professionsbachelorprojekter omhandlende forebyggelse af selvmord blev placeret hos Mona Klit.

Udgangspunktet efter dagene i Nyborg var at placere undervisning i forebyggelse af selvmord i 2001-uddannelsen i 5. studieenhed. Men udover dette kunne vi tydeligt se vigtigheden af at inddrage undervisningen i forebyggelse af selvmord i 1995-uddannelsen i det omfang det var muligt.

De uformelle tilbagemeldinger fra kolleger i praksis er, at de sygeplejestuderende har udfordret deres holdninger til selvmord og selvmordsforsøg hos patienter i medicinske afdelinger. Udover dette har vores kolleger på sygeplejeskolen fortalt os om aktiv diskussion blandt de studerende i kantinen omkring selvmordsproblematikker.

Efter undervisningsforløbet har nogle undervisere vist interesse i selvmordsproblematikken. Denne interesse fra andre undervisere betyder, at vi kan inddrage deres ekspertise som fx erfaringer fra psykiatrien, og socialpsykiatrien kan inddrages i næste undervisningssemester (forår 2004), ligesom vi kan blive mere opmærksomme på at trække på undervisningen fra tidligere studieenheder, fx etik, kommunikation og eksistentielle områder.

Vore forventninger til undervisningen var at opnå de fremsatte mål, og at de studerende ville vise engagement og forståelse af selvmordsforebyggelses betydning med kritisk stillingtagen til egne holdninger og bevidsthed om det øgede antal selvmordsforsøg i Danmark. Desuden forventede vi at de studerende ville fordybe sig i litteratur indenfor selvmordsforebyggelse. Vore forventninger er indfriet på meget tilfredsstillende vis, men det står klart for os, at vi begge har tegnet billedet hver især på vores afdeling, hvor vi med fordel kan inddrage kolleger og andre ressourcepersoner fremover.

5. Plan for implementering:

Eftersom fokus på 5. studieenhed er folkesundhed og familiesundhed er selvmordsforebyggelse en del af vores curriculum planlægning. Indholdet i planlægningen for det kommende semester vil i store træk blive det samme som er afprøvet ved dette projekt, hvor vi fortsætter som undervisere. Dog har vi fået den erfaring, at vores kolleger er

interesseret og kan bidrage med work-shop ved næste undervisning i foråret 2004. Vi er begge opmærksomme på, at vi ikke har inddraget andre læreres ressourcer. Dette ser vi nu som en mangel og vil derfor arbejde på at få plads på en af vore pædagogiske dage. Disse dage afholder Thisted og Viborg-afdelingerne fælles, hvorfor det vil være hensigtsmæssigt at fremlægge vores erfaringer og indhold i dette forløb således andre læreres ressourcer kan inddrages fremover.

6. Evaluering:

Denne evaluering tager udgangspunkt i undervisernes evaluering, og ikke de studerendes evaluering. Med hensyn til litteratur har vores biblioteker nu mere at tilbyde de studerende i forhold til selvmordsforskning.

Tabuisering af selvmord og selvmordsforsøg, myter og fakta om selvmordsadfærd har været et spændende undervisningsområde, som har været med til at udvikle kognitive og affektive processer blandt de studerende samt undervisere. Som undervisere er vi blevet opmærksomme på betydningen af debriefing efter undervisningslektionerne.

Det har været en god arbejdsproces, hvor vi som undervisere havde kursusdage i Nyborg som udgangspunkt for vores efterfølgende samarbejde.

Tegn på at undervisningen har sat processer i gang hos de studerende er, at flere grupper har valgt problemstillinger omkring selvmordsforebyggelse i deres opgaver. Endvidere har 2 grupper valgt at skrive deres afsluttende bachelorprojekt indenfor dette område.

Desuden har vi observeret at de studerende har inspireret praksis vedrørende diskussioner og holdninger omkring selvmord.

Bilag 1.**Case:**

Denne case tager udgangspunkt i fortællingen "Tonni", som handler om en dreng der i en alder af 14 år begår selvmord. Selvmordet foregik i hjemmet på værelset. Fortællingen er skrevet af hans mor.

I *Mit barn døde* Kroghs forlag, 2001 red. Madsen, B. m.fl. Side 114 - 127.

Opgavebeskrivelse:

Læs denne case igennem. Med udgangspunkt i casen skal I belyse forebyggelse af selvmord. I skal udfærdige et skriftligt oplæg til fremlæggelse i plenum. Udover en fremlæggelses-del skal I også planlægge nogle spørgsmål, som I skal anvende i en diskussion i plenum. Alle i gruppen skal have en aktiv rolle i forbindelse med fremlæggelsen af denne opgave.

Vejledning:

Der ydes vejledning af underviseren til denne opgave.

Aftaler om vejledning kan ske i forbindelse med undervisningslektionerne.

Fremlæggelse:

Se plan for fremlæggelse.